

Sygn. akt II CSK 441/07

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lutego 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa M.(...) Spółki Akcyjnej w S.

przeciwko R. C.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 20 lutego 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 17 kwietnia 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego

Uzasadnienie

Powódka M.(...) S.A. z siedzibą w S. wniosła o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanego R. C. kwoty 174.928,60 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 25 sierpnia 2006 r. do dnia zapłaty. W uzasadnieniu pozwu wskazała, że uchwałą Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Akcjonariuszy M.(...) S.A. z dnia 30 marca 2005 r. wszczęto procedurę przymusowego wykupu akcji tej spółki. Postanowieniem z dnia 17 maja 2006

r. Sąd Rejonowy w P. zmienił cenę akcji podlegających wykupowi, zaś zarząd powódki w dniu 28 czerwca 2006 r. ogłosił tak ustaloną cenę w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Ze względu na zmianę ceny wykupu akcji akcjonariusz większościowy poinformował zarząd powodowej spółki o rezygnacji z przymusowego wykupu akcji i uiszczenia dopłaty wynikającej z różnicy ceny akcji ustalonej przez sąd, a ceną akcji określoną przez biegłego rewidenta. Jednocześnie wezwał zarząd powódki do zwrotu kwoty 361.222,40 zł wpłaconej na przymusowy wykup akcji. Pismem z dnia 24 lipca 2006 r. pozwany został poinformowany o niedośściu do skutku procedury wykupu akcji. W związku z tym został wezwany do zwrotu dotychczas wpłaconej kwoty 174.928,60 zł tytułem wykupu akcji w terminie 14 dni od dnia otrzymania wezwania. Jednocześnie pozwany został poinformowany o możliwości umownego zbycia posiadanych akcji. W odpowiedzi na powyższe wezwanie pozwany oświadczył, że nie zgadza się z tym, że procedura przymusowego wykupu akcji upadła i wezwał zarząd powódki do zapłaty kwoty 395.293,20 zł tytułem pozostałej ceny wykupu akcji.

Pozwany w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa. Podniósł, że - w jego ocenie - doszło do przymusowego wykupu akcji powodowej spółki w momencie dokonania przez wykupującego akcjonariusza wpłaty całej kwoty wynikającej z wyceny sporządzonej w trybie art. 417 § 1 k.s.h., w terminie określonym w art. 417 § 2 zd. 1 k.s.h. Okoliczność, że akcjonariusz ten obowiązany jest dopłacić różnicę wynikającą z orzeczenia sądu wydanego na podstawie art. 312 § 8 k.s.h. nie ma dla tej oceny znaczenia. Przyjęcie, że w zaistniałej sytuacji nastąpił upadek procedury przymusowego wykupu akcji prowadziłoby do nie uzasadnionego uprzywilejowania akcjonariusza większościowego. Zmierzając do „wyciśnięcia” akcjonariusza mniejszościowego mógłby on dowolnie wpływać na procedurę przymusowego wykupu akcji.

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 11 grudnia 2005 r. oddalił powództwo w całości i orzekł o kosztach procesu. W uzasadnieniu wskazał, że pozwany R. C. był mniejszościowym akcjonariuszem powodowej spółki. W dniu 30 marca 2005 r. Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy tej spółki podjęło uchwałę nr 1, mocą której wyrażona została zgoda na przymusowy wykup akcji akcjonariuszy reprezentujących mniej niż 5% kapitału zakładowego spółki, określonych w uchwale według numerów akcji serii „A”. Jako zobowiązanego do wykupu akcji wskazano w uchwale akcjonariusza D. W. Akcjonariusze mniejszościowi zostali zobowiązani do złożenia w spółce akcji lub dowodów ich złożenia do rozporządzenia spółce w terminie

jednego miesiąca od dnia ogłoszenia uchwały. Pozwany R. C. głosował przeciwko podjętej uchwale, a następnie zgłosił do niej sprzeciw.

Cena nabycia akcji podlegających wykupowi została ustalona przez biegłego na kwotę 7 zł 70 gr. za jedną akcję. Pozwany z ceną tą nie zgodził się. Złożył do Sądu Rejonowego w P. wniosek o rozstrzygnięcie rozbieżności w zakresie ceny akcji. Sąd ten postanowieniem z dnia 17 maja 2006 r. ustalił cenę akcji podlegających przymusowemu wykupowi na kwotę 25 zł 10 gr. za jedną akcję. Pierwotna cena akcji wyliczona przez biegłego została ogłoszona w Monitorze Sądowym i Gospodarczym w czerwcu 2005 r., a po dokonaniu przez większośćowego akcjonariusza D. W. wpłaty pierwotnej ceny nabycia akcji powódka w lipcu 2005 r. wypłaciła ją pozwanemu. Po ustaleniu ceny nabycia akcji przez Sąd Rejonowy, zarząd powodowej spółki ogłosił ją w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Sąd Okręgowy ustalił, że w związku z dokonaną weryfikacją ceny nabycia akcji D. W. zrezygnował z przymusowego wykupu akcji i uiszczenia dopłaty różnicy pomiędzy ceną akcji ustaloną przez Sąd, a ceną akcji określoną przez biegłego rewidenta. Jednocześnie wezwał zarząd powódki do zwrotu wypłaconej przez niego na przymusowy wykup akcji kwoty 361.222 zł 40 gr. Pozwany zaś pismem z dnia 20 lipca 2006 r. wezwał powódkę do zapłaty kwoty 395.293 zł 20 gr. tytułem pozostałej ceny wykupu akcji podlegających przymusowemu wykupowi na podstawie uchwały Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy z dnia 30 marca 2005 r. oraz na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 17 maja 2006 r.

Pismem z dnia 24 lipca 2006 r. pozwany został poinformowany, że w związku z niedotrzymaniem przez akcjonariusza większośćowego terminu wpłaty, zgodnie z treścią art. 418 § 1 k.s.h. procedura wykupu akcji upadła i w związku z powyższym obowiązany jest on do zwrotu dotychczas wypłaconej mu tytułem wykupu akcji kwoty 174.928 zł 60 gr. Pozwany został ponownie wezwany do zapłaty powyższej kwoty pismem z dnia 24 lipca 2006 r. Nie zgodził się on jednak z twierdzeniem, że procedura przymusowego wykupu akcji upadła i wezwał zarząd powódki do zapłaty kwoty 395.293 zł 20 gr. tytułem zapłaty pozostałej ceny wykupu akcji.

Uznając powództwo za bezzasadne Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że w sytuacji, gdy sąd rozstrzygając w przedmiocie rozbieżności w zakresie ceny akcji dokona ustalenia wyższej ceny wykupu akcji podlegających przymusowemu wykupowi, większośćowy akcjonariusz nie może zrezygnować z procedury przymusowego wykupu poprzez niedokonanie uzupełniającej wpłaty z tytułu ceny akcji, w związku z czym

spółka nie nabywa roszczenia przeciwko mniejszościowemu akcjonariuszowi o zwrot zapłaconej już na jego rzecz ceny wykupu w wysokości ustalonej przez biegłego. Uchwała o przymusowym wykupie akcji nakłada na akcjonariusza wykupującego obowiązek dokonania wykupu za cenę ogłoszoną przez spółkę, przy czym cena ta może zostać zmodyfikowana przez sąd w postępowaniu przewidzianym w art. 312 § 8 k.s.h. Oznacza to, że stan związania akcjonariuszy wykupujących obejmuje także cenę tak ustaloną. Zdaniem Sądu Okręgowego, do zawarcia umów wykupu akcji może dojść jeszcze przed zakończeniem wzmiankowanego postępowania. Prawa z akcji przechodzą wówczas z chwilą zawarcia tych umów za cenę, która wynika albo z wyceny biegłego wybranego przez walne zgromadzenie, albo też za cenę ustaloną przez sąd na podstawie art. 312 § 8 k.s.h. W tym drugim przypadku na akcjonariuszach wykupujących będzie spoczywał obowiązek uiszczenia różnicy w stosunku do wpłaconej wcześniej ceny wykupu na rachunek spółki, ta z kolei obowiązana jest dopłacić akcjonariuszom wykupionym różnicę w cenie.

Sąd Okręgowy uznał, że uruchomiona uchwałą walnego zgromadzenia procedura wykupu akcji nie może być zatrzymana w sytuacji, gdy okaże się, że cena wykupu będzie wyższa, niż spodziewali się tego akcjonariusze wykupujący. W ten sposób - w ocenie tego Sadu - interesy akcjonariuszy mniejszościowych są dostatecznie chronione, bowiem istnieje zobowiązanie do wykupu ich akcji niezależnie od tego, jaka będzie ostateczna cena wykupu. Sad Okręgowy wskazał również, że zdarzenie określane jako „wpłacenie ceny wykupu” (art. 417 § 3 *in fine* k.s.h.) czy „uiszczenie całej ceny wykupu” (art. 418 § 3 zd. 1 k.s.k.), z którym w ramach procedury wykupu wiążą się istotne skutki prawne, ma miejsce już z chwilą dokonania przez wykupujących akcjonariuszy wpłaty całej kwoty wynikającej z wyceny sporządzonej w trybie art. 417 § 1 k.s.h., w terminie określonym w art. 417 § 2 zd. 1 k.s.h., a nie dopiero wówczas, gdy akcjonariusze ci dopłaca różnicę wynikającą z orzeczenia sądu wydanego na podstawie art. 312 § 8 k.s.h. Sąd jedynie weryfikuje wycenę dokonanej przez biegłego, a nie dokonuje jej ponownie. Po wydaniu orzeczenia w tym przedmiocie nie dochodzi do ponownego wszczęcia procedury wykupu akcji i czynności już dokonane w jej ramach nie zostają unicestwione (takie jak ogłoszenie pierwotnie ustalonej ceny wykupu, uiszczenie tej ceny wykupu, czy przeniesienie praw z wykupywanych akcji). Czynności te wywołują określone skutki prawne, a orzeczenie sądu rodzi jedynie konieczność dopłaty różnicy w cenie akcji. W związku z tym uprawniony akcjonariusz nabywa roszczenie w zakresie

żądania wskazanej dopłaty, natomiast spółka nie nabywa prawa do „odstąpienia” od przeprowadzonej już procedury przymusowego wykupu akcji.

W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że rezygnacja przez akcjonariusza większościowego z wykupu akcji była bezskuteczna, a uiszczona już przez niego kwota 174.928 zł 60 gr. nie może być traktowana jako świadczenie nienależne, stąd też powódka nie może domagać się jej zwrotu.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2007 r. oddalił apelację powódki od powyższego wyroku, podzielając przyjęte za jego podstawę ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną. W uzasadnieniu podkreślił, że uchwała o przymusowym wykupie akcji była ważna i skuteczna, jako że żaden z uprawnionych podmiotów nie wniósł o jej uchylenie, bądź też stwierdzenie jej nieważności. Większościowy akcjonariusz wnioskując o podjęcie takiej uchwały i uiszczając następnie cenę wykupu w ustawowym terminie od jej ogłoszenia przez zarząd musiał liczyć się z tym, że cena ta może ulec zmianie z uwagi na uprawnienie wyciskanego akcjonariusza do złożenia wniosku w trybie art. 312 § 8 k.s.h. w zw. z art. 417 § 1 zd. 3 k.s.h. i art. 418 § 3 zd. 1 k.s.h. Ustalona przez sąd rejestrowy cena wykupu jest adekwatna do wartości akcji. W przypadku podjęcia przez walne zgromadzenie akcjonariuszy uchwały przewidzianej w art. 418 § 1 k.s.h. akcjonariusz większościowy zobowiązany jest do zapłaty ceny, którą ustalił sąd rejestrowy.

Nie ma podstaw do przyjęcia, by skorzystanie przez osobę uprawnioną z prawa do złożenia wniosku o rozstrzygnięcie sporu co do ceny przymusowo wykupywanych akcji tamowało będącą w toku, albo też unicestwiała już przeprowadzone czynności związane z przymusowym wykupem akcji. Za takim stanowiskiem przemawia treść art. 418 k.s.h., jak również wzgląd na komplikacje, jakie w zakresie pewności obrotu wiązałyby się z przyjęciem zapatrywania przeciwnego i uznaniem, że złożenie wniosku o weryfikację ceny akcji na podstawie art. 312 § 8 k.s.h. wstrzymuje procedurę przymusowego wykupu akcji do czasu wydania orzeczenia przez sąd rejestrowy. Spółka nawet posiadając wiedzę o złożonym wniosku w trybie art. 312 § 8 k.s.h. winna dokonywać czynności przewidziane w art. 417 i art. 418 k.s.h., bez wstrzymywania uregulowanej w tych przepisach procedury przymusowego wykupu do czasu wydania orzeczenia. Tym bardziej nie sposób uznać, że postanowienie sądu rejestrowego wydane już po zakończeniu procesu przymusowego wykupu unicestwiała skutki zapłaty przez akcjonariusza większościowego ceny wykupu ustalonej przez biegłego. W konsekwencji przyjąć należy, że akcjonariuszom mniejszościowym, którym przysługuje

uprawnienie do otrzymania należnej ceny za wykupywane przymusowo akcje, przysługuje też prawo do domagania się zapłaty różnicy między ceną ustaloną w trybie art. 418 § 3 zd. 1 k.s.h. w zw. z art. 417 § 1-3 k.s.h. a ceną ustaloną ostatecznie przez sąd rejestrowy. Akcjonariusze większościowi, którzy dążąc do pozbycia się ze spółki akcjonariuszy drobnych doprowadzili do podjęcia uchwały o przymusowym wykupie, muszą liczyć się z ewentualnością, że ostatecznie będą zobowiązani do zapłaty ceny ustalonej przez sąd.

Sąd Apelacyjny podzielił też pogląd Sądu Okręgowego, że skoro w art. 417 i 418 k.s.h. jest mowa o cenie wykupu i jej uiszczeniu, to chodzi tu o cenę ustaloną przez biegłego w trybie tych przepisów, a nie o cenę ustaloną później przez sąd rejestrowy. Wpłacenie tak rozumianej ceny wykupu w następstwie ważnie podjętej uchwały w sprawie przymusowego wykupu powoduje, że akcjonariusze mniejszościowi zostali skutecznie „wyciśnięci” ze spółki i brak jest podstaw do przyjęcia, by ustalenie później przez sąd rejestrowy wyższej ceny wykupywanych akcji niweczyło cały zakończony już proces przejmowania akcji.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 418 k.s.h. w zw. z art. 417 k.s.h. poprzez błędną ich wykładnię polegającą na:

- a) uznaniu przez Sąd drugiej instancji, że w myśl powołanych wyżej przepisów k.s.h. przymusowy wykup akcji przez akcjonariusza większościowego dochodzi do skutku mimo braku wpłaty przez większościowego akcjonariusza ceny wykupu (sumy wykupu) wynikającej z orzeczenia sądu wydanego w trybie art. 312 § 8 k.s.h. w zw. z art. 417 § 1 k.s.h. w zawitym terminie trzech tygodni od ogłoszenia tej ceny przez zarząd;
- b) uznaniu, że do dnia uiszczenia całej sumy wykupu, wynikającej z orzeczenia sądu wydanego w trybie art. 312 § 8 k.s.h. w zw. z art. 417 § 1 k.s.h. w zawitym terminie trzech tygodni od ogłoszenia tej ceny przez zarząd akcjonariusze mniejszościowi nie zachowują wszystkich uprawnień z akcji;
- c) uznaniu przez Sąd drugiej instancji, że niedochowanie przez akcjonariusza większościowego dokonującego przymusowego wykupu akcji, trzytygodniowego terminu zawitego na wpłacenie na rachunek bankowy spółki należności równej cenie wszystkich nabywanych akcji (ceny wykupu), wynikającej z orzeczenia sądu wydanego w trybie art. 312 § 8 k.s.h. w zw. z art. 417 § 1 k.s.h., liczonego od ogłoszenia tej ceny przez zarząd, nie ma wpływu na bezskuteczność procedury przymusowego wykupu akcji.

Zarzucając powyższe powódka wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i uwzględnienie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniośł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Przymusowy wykupu akcji (art. 418 k.s.h.) ma na celu ochronę praw akcjonariuszy większościowych. Stanowi ona skuteczny instrument eliminacji akcjonariuszy nielojalnych wobec spółki, godzących w jej interesy. Usunięcie akcjonariuszy mniejszościowych może być, rzecz jasna, korzystne ze względów ekonomicznych. W piśmiennictwie podkreśla się przymusowy wykupu akcji, określany mianem „wyciśnięcia” (ang. *squeeze out*), ma na celu: ochronę akcjonariuszy większościowych przed nadużywaniem praw mniejszości, obniżenie kosztów funkcjonowania spółki związanych z występowaniem w tej spółce drobnych akcjonariuszy, zwiększenie operatywności funkcjonowania samej spółki, zwiększenie atrakcyjności spółki dla inwestorów strategicznych, umożliwienie stworzenia „zamkniętej” spółki akcyjnej i ułatwienie przekształcenia spółki „otwartej” w spółkę „prywatną” lub rodzinną. Na takie funkcje przymusowego wykupu akcji zwraca się też uwagę w orzecznictwie (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 czerwca 2005 r., P 25/02, OTK-A, 2005 Nr 6, poz. 65).

Możliwość „wyciśnięcia” akcjonariuszy mniejszościowych stanowi wyraz zasady „rządów większości” w spółce akcyjnej, przy czym zasada ta nie ma wymiaru bezwzględnego. Ustawodawca wprowadził w tym zakresie liczne ograniczenia o charakterze podmiotowym i przedmiotowym (i tak np. instytucja ta nie dotyczy spółek publicznych, niedopuszczalne jest przymusowe wykupienie akcji akcjonariuszy, którym równocześnie przysługują prawa o charakterze osobistym, na podstawie art. 354 k.s.h.). Uwzględnił jednocześnie potrzebę ochrony interesu akcjonariuszy mniejszościowych, uzależniając skuteczność procedury przymusowego wykupu akcji od spełnienia przesłanek określonych w art. 418 i art. 417 k.s.h.

Skuteczne przeprowadzenie procedury przymusowego wykupu akcji wymaga spełnienia następujących przesłanek: 1) akcje mogą być przejmowane przez nie więcej niż pięciu akcjonariuszy, którzy posiadają łącznie nie mniej niż 95% kapitału zakładowego; 2) każda akcja musi mieć jeden głos bez względu na przywileje i ograniczenia głosowe; 3) uchwała musi być podjęta w drodze głosowania jawnego i imiennego, większością 95% głosów oddanych, chyba że statut ustanawia wymogi

surowsze ; 4) uchwała musi być ogłoszona; 5) uchwała musi zawierać plan podziału, tj. określać akcje podlegające wykupowi oraz akcjonariuszy, którzy zobowiązują się wykupić akcje, jak również określać akcje przypadające każdemu z nabywców; 6) przeprowadzenie wykupu akcji musi nastąpić z zachowaniem wymogów art. 417 § 1-3 k.s.h. tj. po oznaczeniu przez biegłego ceny wykupu akcji, akcjonariusze większościowi winni uiścić sumę wykupu akcji, a następnie spółka (zarząd) winna wykupić akcje na rachunek akcjonariuszy większościowych; 7) wykupienie ma nastąpić w terminie zawitym miesiąca od upływu terminu złożenia przez akcjonariuszy akcji stanowiących przedmiot wykupu; 8) skuteczność uchwały uzależniona jest od wykupienia akcji nie tylko akcjonariuszy, którzy wskazani zostali w uchwale, ale wszystkich tych, którzy głosowali przeciwko uchwale, oraz tych, którzy byli nieobecni na zgromadzeniu i - w terminie jednego miesiąca od dnia ogłoszenia uchwały - złożyli swoje akcje do rozporządzenia spółce.

Po podjęciu stosownej uchwały akcjonariusze mniejszościowi, których akcje podlegają przymusowemu wykupowi powinni, w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia uchwały, złożyć w spółce dokumenty akcji lub dowody ich złożenia do rozporządzenia spółki. Jeżeli akcjonariusz nie złożył dokumentu akcji w terminie, zarząd unieważnia ją w trybie art. 358, a nabywcy wydaje nowy dokument akcji pod tym samym numerem emisyjnym (art. 418 § 2a k.s.h.). Skuteczność uchwały o przymusowym wykupie akcji zależy również od wykupienia akcji przedstawionych do wykupu przez akcjonariuszy mniejszościowych, których akcje nie zostały nią objęte. Akcjonariusze ci, obecni na walnym zgromadzeniu, powinni, w terminie dwóch dni od dnia walnego zgromadzenia, natomiast pozostali w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia uchwały, złożyć w spółce dokumenty akcji lub dowody ich złożenia do rozporządzenia spółki. Akcjonariuszy, którzy nie złożą dokumentów akcji w terminie, uważa się za wyrażających zgodę na pozostanie w spółce (art. 418 § 2b k.s.h.). Osoby wskazane w uchwale jako nabywcy akcji powinny wpłacić należność z tytułu ceny wykupu na rachunek bankowy spółki, w terminie trzech tygodni od dnia ogłoszenia ceny przez zarząd (art. 417 § 2 w zw. z art. 418 § 3 k.s.h.). Wykupu akcji dokonuje się po cenie rynkowej, a jeżeli akcje nie są notowane na rynku regulowanym, po cenie ustalonej przez biegłego, wybranego przez walne zgromadzenie. Jeżeli akcjonariusze nie wybiorą biegłego na tym samym walnym zgromadzeniu, zarząd zwróci się w terminie tygodnia od dnia walnego zgromadzenia do sądu rejestrowego o wyznaczenie biegłego celem wyceny akcji będących przedmiotem wykupu (art. 417 § 1 w zw. z art. 418 § 3 k.s.h.).

Cena akcji podlegających wykupowi ustalona zgodnie z art. 417 § 1 k.s.h. może ulec modyfikacji, bowiem akcjonariusz „wyciśnięty” ma prawo do sądowej kontroli wyceny dokonanej przez biegłego. Jak podkreśla się w doktrynie, prawo to - obok możliwości zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia w trybie art. 422 § 1 k.s.h. z powołaniem się na przesłankę pokrzywdzenia akcjonariusza wskutek zaniżonej ceny wykupu akcji - stanowi alternatywny mechanizm ochrony interesów akcjonariusza mniejszościowego.

Zgodnie z art. 417 § 1 zd. 3 w zw. z art. 418 § 3 zd. 2 k.s.h. i art. 312 § 8 k.s.h., w przypadku rozbieżności zdań w zakresie wyników wyceny spór rozstrzyga sąd rejestrowy. Na wydane w tym przedmiocie postanowienie nie przysługuje środek odwoławczy. Sąd rejestrowy może wyznaczyć nowego biegłego rewidenta, jeżeli uzna to za uzasadnione. Nie ulega wątpliwości, że na gruncie stosowanego odpowiednio art. 312 § 8 k.s.h. podmiotem uprawnionym do kwestionowania wyceny akcji dokonanej przez biegłego jest „wyciskany” akcjonariusz, który w ten sposób może bronić swojego interesu.

W niniejszej sprawie Sądy obu instancji uznały, że procedura przymusowego wykupu akcji była skuteczna, że akcjonariusz większościowy uiścił cenę wykupu akcji, a jedyną konsekwencją późniejszej modyfikacji tej ceny przez sąd rejestrowy jest obowiązek dopłaty przez akcjonariusza wykupującego kwoty stanowiącej różnicę między kwotą ustaloną przez sąd, a kwotą ustaloną przez biegłego i wpłaconą przez akcjonariusza nabywającego akcje podlegające wykupowi. Konsekwencją powyższego zapatrywania było uznanie, że brak jest podstaw do żądania przez powodową spółkę zwrotu świadczenia pieniężnego spełnionego z tytułu pierwotnie ustalonej ceny nabywanych akcji, którą wpłacił akcjonariusz większościowy, a którą powodowa spółka przekazała pozwanemu.

Z takim stanowiskiem nie można się jednak zgodzić. Jak już wspomniano, skuteczne przeprowadzenie przymusowego wykupu akcji uzależnione jest od spełnienia szeregu przesłanek, a w tym od dokonania wykupu akcji z zachowaniem wymogów określonych w art. 417 § 1-3 k.s.h. Procedura wykupu składa się z szeregu czynności faktycznych i prawnych dokonywanych z udziałem trzech podmiotów: spółki (zarządu spółki), akcjonariuszy mniejszościowych (wyciskanych) i akcjonariuszy większościowych (zobowiązanych do wykupu akcji). Procedurę wykupu zapoczątkowuje uchwała powzięta na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy spółki akcyjnej, która stanowi źródło dwóch stosunków zobowiązaniowych. Jeden dotyczy zobowiązania akcjonariuszy

„wyciskanych” do wydania dokumentów akcji w zamian za cenę wykupu, z drugiego zaś wynika obowiązek akcjonariuszy wykupujących do wpłacenie sumy wykupu oraz do przejęcia wykupywanych akcji zgodnie z planem podziału. Przejście własności wykupywanych akcji następuje w drodze czynności prawnych dokonanych w wykonaniu powyższych stosunków zobowiązaniowych. Można w tym zakresie wyodrębnić dwa etapy. W pierwszym, pomiędzy spółką a akcjonariuszami wykupywanymi dochodzą do skutku umowy przeniesienia akcji, na podstawie których spółka nabywa akcje we własnym imieniu, ale na rachunek akcjonariuszy, którzy zobowiązali się nabyć akcje. W doktrynie trafnie przyjmuje się, że umowy te zawierane są pod warunkiem zawieszającym, a mianowicie, że cała cena wykupu zostanie zapłacona na rachunek spółki. Następnie spółka winna przenieść nabyte akcje na rzecz akcjonariuszy zobowiązanych do nabycia akcji. W konsekwencji należy przyjąć, że uiszczenie ceny wykupu przez akcjonariuszy większościowych (wykupujących akcje zgodnie z planem podziału) stanowi warunek *sine qua non* skuteczności całej procedury przymusowego wykupu akcji. Nieuiszczenie ceny wykupu, chociażby w części, powoduje upadek całej procedury wykupu akcji. Bez znaczenia dla tego skutku jest to, kto i w jakim zakresie ponosi odpowiedzialność za niedojście do skutku przymusowego wykupu akcji, jak również, w jaki sposób może do tej odpowiedzialności zostać pociągnięty.

Odrębną kwestią jest cena wykupu akcji i sposób jej ustalenia. Zgodnie z art. 418 § 2 i art. 417 § 2 w zw. z art. 418 § 3 k.s.h. akcjonariusze większościowi mają obowiązek dokonania wykupu akcji za cenę ogłoszoną przez spółkę, przy czym nie jest istotne, czy cena ta wynika z wyceny biegłego wybranego przez walne zgromadzenie, czy też została ustalona przez sąd w trybie art. 312 § 8 k.s.h. Jeżeli pierwotna cena wykupu (ustalona przez biegłego) została zmodyfikowana przez sąd, w ten sposób, że uległa podwyższeniu po uiszczeniu przez akcjonariuszy większościowych ceny wykupu zgodnej z wyliczeniem biegłego, to spoczywa na nich obowiązek uiszczenia różnicy w stosunku do wpłaconej wcześniej ceny wykupu na rachunek spółki. Obowiązek ten winien zostać zrealizowany w terminie trzech tygodni od dnia ogłoszenia ceny wykupu, ostatecznie ustalonej orzeczeniem sądu. Orzeczenie sądu ma charakter konstytutywny. Na jego podstawie dochodzi do zmiany stosunku zobowiązaniowego poprzez modyfikację ceny wykupu akcji.

Należy mieć wszakże na uwadze, że instytucja przymusowego wykupu akcji realizowana jest w interesie akcjonariuszy większościowych, zaś akcjonariuszom mniejszościowym ustawa przyznaje tylko określone instrumenty ochrony ich praw, które

mogłoby zostać naruszone w przypadku wykupu akcji po cenie zaniżonej, nie odzwierciedlającej ich rzeczywistej wartości. Z tych względów nie można zgodzić się z poglądem Sądu drugiej instancji, że w przypadku niedojścia do skutku procedury przymusowego wykupu akcji interes akcjonariuszy, którzy mieli zostać wykupieni zostaje w ten sposób naruszony.

W rozpoznawanej sprawie pozostaje poza sporem, że akcjonariusz większościowy D. W. nie uiścił kwoty 395.293 zł 20 gr., która stanowi różnicę w stosunku do dochodzonej pozwem, wpłaconej wcześniej ceny wykupu opiewającej na kwotę 174.928 zł 60 gr. W konsekwencji, stojąc na gruncie wyrażonego wyżej zapatrywania, że nastąpił upadek procedury przymusowego wykupu akcji, nie można przyjąć, że brak jest podstaw do dochodzenia zwrotu świadczenia spełnionego na poczet ceny wykupu akcji.

Z tych też względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.